

KOSOVA DEMOCRATIC INSTITUTE

**PROGRAMET PARTIAKE
PARAZGJEDHORE,
PROGRAMI I QEVERISË DHE
PRITJET E QYTETARËVE
(A TAKOHEN NË NDONJË PIKË?)**

**PRE-ELECTORAL PARTY
PROGRAM,
THE GOVERNMENT'S PROGRAM
AND CITIZEN'S EXPECTATIONS
(DO THEY MEET AT ANY POINT?)**

PËRMBAJTJA

LISTA E SHKURTESAVE	2
HYRJE	3
1. PROGRAMET PARAZGJEDHORE	4
1.1. Partia Demokratike e Kosovës - PDK	4
1.2. Lidhja Demokratike e Kosovës - LDK	6
1.3. Aleanca Kosova e Re - AKR	7
1.4. Lidhja Demokratike e Dardanisë - LDD	8
1.5. Aleanca për Ardhmërinë e Kosovës - AAK	9
2. PRITJET E QYTETARËVE	11
2.1. Luftimi i krimit dhe korrupsionit	12
2.2. Punësimi	12
2.3. Zhvillimi i infrastrukturës	13
2.4. Anëtarësimi në Bashkimin Evropian	14
2.5. Kujdesi shëndetësor	15
2.6. Arsimi	17
3. PROGRAMI QEVERTAR KUNDREJT PRITJEVE TË QYTETARËVE DHE PROGRAMEVE PARA-ZGJEDHORE	19
3.1. Programi qeveritar kundrejt pritjeve të qytetarëve	19
3.2. Programi qeveritar kundrejt programit parazgjedhor partiak	20
PËRFUNDIM	22
BIBLIOGRAFIA	22

STAFI

Ismet KRYEZIU
Drejtor Ekzekutiv

Valmir ISMAILI
Menaxher Projekti

Bleranda ZOGAJ
Menaxhere Projekti

Fitore ZENELI
Koordinatorë

Ramadan KLISURICA
Koordinator

Vjollca VOGËL
Menaxhere e Financave

Konsultant Profesional
Yll BULESHKAJ
Violeta ZEKA
Edita MUSTAFA

Përgatitja për shtyp:
Arsim Gjinovci

LISTA E SHKURTESAVE

AAK - Aleanca për Ardhmërinë e Kosovës
AKR - Aleanca Kosova e Re
BE - Bashkimi Evropian
DP - Deputet i Parlamentit (Kuvendi i Republikës së Kosovës)
KDI - Instituti Demokratik i Kosovës
KQZ - Komisioni Qendror Zgjedhor
LDD - Lidhja Demokratike e Dardanisë
LDK - Lidhja Demokratike e Kosovës
ORA - Partia Reformiste ORA
OSBE - Organizata për Siguri dhe Bashkëpunim në Evropë
PDK - Partia Demokratike e Kosovës
PSHDK - Partia Shqiptare Demokristiane e Kosovës
UÇK - Ushtria Çlirimtare e Kosovës

Adresa - Address

KDI - Kosova
Democratic Institute

email & web

office@kdi-kosova.org
www.kdi-kosova.org

Qershor
2008 - Prishtinë

Në një hulumtim të bërë disa muaj më parë nga KDI, të titulluar Komunikimi dhe Përfshirja e Qytetarëve në Politikat Programore, u nxorën brengat kryesore të qytetarëve që janë shprehur duke zgjedhur prioritetet në fushat ku institucionet qeveritare duhet të punojnë më intensivisht. Në mënyrë që të paraqitet një pasqyrë e plotë, ky hulumtim do të bëj një analizë krahasuese të interesave të qytetarëve, programeve zgjedhore të partive politike dhe programit të qeverisë së Kosovës. Më tepër, ky punim do të mundohet të gjej ndikimin e mundshëm të programeve parazgjedhore partiake në hartimin e programit qeverisës. Fillimisht u mendua që në këtë punim të përfshihen edhe iniciativat legjislative që janë bazuar në prioritetet e programit parazgjedhor, mirëpo duke pasur parasysht që Kuvendi i Kosovës në gjashtëmujorin e parë të punës së tij kryesisht u përqendrua në miratimin e 41 ligjeve që rrjedhin nga Propozimi Gjithëpërfshirës i Ahtisarit, u vendos që ky krahasim të bëhet në një punim vijues. Pra, duke u bazuar në arsyet e mësipërme, ky punim është përqendruar kryesisht nga dega e ekzekutivit por duke krijuar një bazë e cila do shërbej për hulumtimin e mëvonshëm. Punimi vijues planifikohet të realizohet deri në fund të këtij viti, ku qëllim kryesor do jetë shqyrtimi i mënyrës të deputetëve nga parti të ndryshme për të realizuar programin e tyre parazgjedhor gjatë hartimit, miratimit dhe amandamentimit të ligjeve. Ky punim është vetëm një pjesë e mozaikut të projektit të monitorimit nga afër të punës së Kuvendit të Kosovës të cilin është duke e bërë Instituti Demokratik i Kosovës. Metodologjia e përdorur për të hartuar këtë punim është kryesisht analiza krahasuese e programeve parazgjedhore të partive politike duke përdorur burime primare si dhe burimeve sekondare, si prezantime të ndryshme në media të këtyre programeve, etj.. Programet parazgjedhore nuk ishin të krahasueshëm në të gjitha pikat si dhe një numër i madh i problemeve u hasën duke filluar që nga qasja në këto programe. Sidoqoftë, kjo iniciativë duhet konsideruar si një nismë modeste që të mbulohet ajo që deri më tani nuk është bërë nga analiza dhe hulumtime paraprake.

Ky punim përbëhet nga tri pjesë kryesore: a) një analizë e shkurtër e programeve partiake parazgjedhore, b) krahasim i programeve me prioritetet e qytetarëve dhe c) krahasim i prioritetëve të ekzekutivit dhe legjislativit kundrejt prioritetëve të qytetarëve. Për fund ky punim do të mundohet të nxjerr disa përfundime/rekomandime për palët e interesuara.

Shënim për terminologji: 'programe partiake' përdoret për të nënkuptuar programe të partive politike.

Kjo pjesë do të paraqet një përmbledhje të shkurtër dhe analizë të programeve partiake parazgjedhore të pesë partive kryesore parlamentare. Arsyeja pse janë zgjedhur vetëm pesë parti ka qenë për shkakë metodologjike si dhe është vlerësuar se këto parti kanë fuqi si dhe qasje direkt në miratimin e ligjeve si dhe të politikave qeveritare. Përveç specifikave secila parti ka edhe pika të përbashkëta që mund të nxirren si më poshtë.

1.1. Partia Demokratike e Kosovës - PDK

PDK-ja ka hartuar një program parazgjedhor të cilin nuk e publikuar asnjëherë si një të vetëm. Kjo e bën këtë parti të veçantë nga të tjerat ku programi i saj mund të gjendet vetëm pjesë-pjesë, e kjo vetëm në versionin elektronik. Kur u kontaktuan zyrtarët e PDK-

PDK-ja ka hartuar një program të cilin nuk e ka publikuar asnjëherë si një dokument të vetëm.

së në lidhje me programin, zyrtar të kësaj partie dhanë mundësinë e vetme duke rekomanduar që të hulumtohen dy faqet e internetit: ai zyrtar i partisë (www.pdk-ks.org) si dhe tjetri i përdorur gjatë zgjedhjeve (www.krenouhu.com). Kjo shkaktoj probleme në analizimin e këtij programi pasi që burimet ishin të kufizuara dhe vetëm të dorës së dytë. Sidoqoftë, substanca e programit parazgjedhor ishte ndarë në shtatë kapituj që mbulojnë bregat kryesore:

- 1) pavarësinë;
- 2) ekonominë dhe punësimin;
- 3) arsimin;
- 4) kujdesin shëndetësor;
- 5) pensionet;
- 6) qeverisjen dhe reformën dhe;
- 7) sigurinë.

Në lidhje me pikën e parë të programit parazgjedhor, PDK-ja premtoi të përshpejtoj procesin e pavarësimin të Kosovës sepse vlerësohej të jetë i rëndësishëm më të madhe. Megjithatë kjo parti pranon që

Ky program ka shumë detaje të mikro-menaxhimit por ka lënë pa përgjigje pyetje thelbësore siç është rruga që duhet ndjekur për të arritur në furnizimin 24 orë energji elektrike në ditë në një periudhë afatmesme.

pavarësia nuk është zgjidhje e të gjitha problemeve të Kosovës, mund të shërbej si lehtësim i zgjidhjes së tyre. Duke punuar më shumë për Kosovën e pavarur, PDK-ja premtonte se do të kontaktonte 'miqtë' nga Evropa për ti ndihmuar në këtë ndërmarrje. Si pikë e parë e radhitur nga PDK-ja mund të konsiderohet se kjo pikë me shpalljen e

pavarësisë tashmë është përmbushur.

Në pikën e dytë, të përqendruar në ekonomi dhe punësim, ku thuhej se përkundër problemeve ekonomike që po has Kosova është premtuar një periudhë e 'shpresës dhe mirëqenies'. Për të zvogëluar

PARAZGJEDHORE

1. PROGRAMET PARAZGJEDHORE

papunësinë, PDK-ja ka planifikuar të mundësoj kredi me kamata të ulëta për kompanitë që premtojnë rritje të numrit të punëtorëve, e në anën tjetër me ulje të taksave të tentohet të tërhiqen korporatat ndërkombëtare që të investojnë në Kosovë. Edhe pse programi premtonte intervenime radikale që të përmirësohet pozita e punëtorëve, duke theksuar rritjen e pagave, si dhe të rritjen e nivelit të punësimit, shumë pak detaje janë dhënë se si do të realizohet kjo.

Kapitulli i tretë, i kushtohet çështjeve që kanë të bëjnë me arsimimin që konsiderohet si një vegël drejt arritjes së një zhvillimi të përgjithshëm. Sipas programit parazgjedhor, planifikohet të ketë arsimim fillor dhe të mesëm të obligueshëm, të kompjuterizohen shkollat, si dhe me përmirësimin e tërësishëm të kualitetit të arsimimit të kthehet Kosova në një 'Luginë Silikoni'. Këto premtime vetëm sipërfaqësisht janë mbështetur me argumente dhe detaje se si do të funksionoj kjo në realitet.

Fusha e katërt është kujdesi shëndetësor. Këtu, PDK-ja ka planifikuar të dizajnoj një sistem shëndetësor që siguron kushte për kujdes më të mirë. Programi parazgjedhor planifikon që të zbatohet duke i furnizuar me materiale të nevojshme stafin mjekësor të spitaleve. Vëmendje e veçantë planifikohej t'i kushtohej personave në moshë të shtyer dhe pensionistëve duke ju ofruar shërbime të lira shëndetësore duke ju ndihmuar të ikin nga dilema 'ushqimin apo ilaçet'. Ky kapitull pasohet nga premtime për kujdes për pensionistët, duke ju premtuar dyfishim të pensioneve që të jetojnë me më shumë dinjitet.

Qeverisja nën udhëheqjen e PDK-së premtonte të jetë më e përgjegjshme, transparente, si dhe më pak e korruptuar duke synuar t'i shërbej qytetarit. Sipas programit parazgjedhor të PDK-së,

Kosova ka nevojë për siguri në mënyrë që të bëhet vend më i sigurt për të jetuar dhe punuar. Si shtesë të shtatë kapitujve të programit parazgjedhor, PDK-ja i ka shënuar edhe dy fusha specifike: infrastrukturën dhe energjinë. Përveç premtimeve për të përmirësuar infrastrukturën rrugore nuk janë prezantuar edhe burimet e financimit që do të përdoren për këto projekte gjigante. Në anën tjetër, programi për energji

është i zhvilluar në më shumë detaje por me pak substancë. Ky program ka shumë detaje të mikro-menaxhimit por ka lënë pa përgjigje pyetje thelbësore siç është rruga që duhet ndjekur për të arritur në furnizimin 24 orë energji elektrike në ditë në një periudhë afatmesme.

1.2. Lidhja Demokratike e Kosovës – LDK

LDK-ja paraqiti para votuesve një program parazgjedhor 44 faqesh, i cili thuhet se bazohet në vizionin e presidentit historik, të ndierit dr. Ibrahim Rugova, për një Kosovë të pavarur, sovrane dhe demokratike. Ngjashëm me programin e PDK-së, edhe për LDK-në pika fillestare është pavarësia dhe shtet-formimi i Kosovës, duke premtuar zhvillim ekonomik dhe politik. Në pjesën fillestare, çuditërisht, thuhet se LDK nuk premtonte por puna e tyre flet më së miri. Kjo parti ka thënë se përkrah ruajtjen e traditave të mira por edhe kultivimin e vlerave moderne. Kjo është partia e vetme e cila në programin e vet zgjedhor thotë se është kundër çdo forme të dhunës dhe se lufton për kultivimin e lirisë individuale dhe tolerancën. Për më shumë, LDK-ja zhvillon një kapitull të veçantë për integrimet shqiptare dhe evropiane.

Për sa i përket qeverisjes, LDK-ja bën një listë të prioriteteve si më poshtë: Rendi publik dhe sundimi i ligjit, përmirësimi i funksionalitetit të policisë që ti mundësoj luftimin e krimit dhe pengimin e kalimit ilegal të kufijve, sistemi gjyqësor të jetë më funksional, zhvillimi i Forcës Mbrojtëse të Kosovës me tipare apolitike dhe profesionale, krijimi i kushteve atraktive për të tërhequr investitorët e huaj që të sigurohet zhvillim i qëndrueshëm ekonomik, ngritje e të hyrave buxhetore sipas planit, dialog dinamik me shtetet fqinje përmes mekanizmit të stabilizimit asociativ të BE-së, bashkëpunim rajonal, zhvillim të politikës së jashtme që mbrojnë interesat e kosovarëve, zvogëlim të administratës shtetërore për të ulur shpenzimet buxhetore, fillim të zbatimit të praktikave më të mira të qeverisjes elektronike, përmirësim të përfaqësimit të barabartë gjinor në qeverisje dhe të rregullimit të sistemit të sigurimit social dhe shëndetësor.

LDK-ja ka paraparë të hapë globalisht ekonominë e Kosovës, duke vlerësuar se në atë mënyrë rriten mundësitë për t'u zhvilluar më shumë ekonomikisht. Zhvillimi ekonomik sipas LDK-së mund të arrihet duke luftuar korrupsionin, rritur eksportet dhe integrimin në Bashkimin Evropian. Qëllimi i LDK-së është që ta kthejë Kosovën nga importues i të mirave materiale në eksportues të dijes. Dija që nevojitet do të sigurohet përmes përmirësimit dhe reformimit të sistemit të arsimit duke pasur arsimim më cilësor. Sipas LDK-së, bujqësia mund të jep një kontribut të veshëm duke u zhvilluar në 'fshatrat evropiane'. Shteti do duhej në rastin e bujqësisë t'i përkrah fermerët me kredi me kamata të përballeshme, por në program mungojnë burimet e mundshme financiare. Për më tepër, sa i përket energjisë elektrike përveç premtimit për përmirësim, nuk është dhënë ndonjë rrugëdalje. Në fund mund të thuhet se programi parazgjedhor i LDK-së mund të vlerësohet si një konglomerat i prioriteteve dhe ku dyfishime të shumta mund të vërehen.

Programi parazgjedhor i LDK-së mund të vlerësohet si një konglomerat i prioriteteve dhe ku ka dyfishime të shumta.

1.3. Aleanca Kosova e Re - AKR

AKR-ja si një parti e themeluar rishtazi, konkurroi për herë të parë në zgjedhjet e vitit 2007. Kjo parti i kushtoi rëndësi të madhe shpërndarjes së materialeve propagandistike e në rastin tonë edhe programit parazgjedhor. Programi rreth 33 faqesh i kësaj partie që nga paragrafi i parë mund të dallohet që i ka kushtuar rëndësi të veçantë dimensionit ekonomik dhe që e kishte edhe si prioritet kryesor. Për dallim nga subjektet tjera politike, AKR-ja kishte ndarë programin e saj parazgjedhor në katër departamente të cilat do të ishin përgjegjëse për të implementuar të njëjtin, ato departamente ishin: Departamenti i Ekonomisë, Departamenti i Arsimit, Departament i Punëve të Jashtme dhe Departamenti i Punës dhe Shërbimeve Publike. Secili nga këto departamente përbante edhe nënndarje për tu marr me zgjidhjen e problemeve specifike.

Në pjesën e parë, varfëria dhe prapambeturia ekonomike ishin vlerësuar të ishin problemet kryesore që bllokojnë Kosovën. AKR-ja ka parë jo-sinqeritetin, paditurinë, jo-profesionalizmin, jo-transparencën, keqpërdorimin e burimeve, korrupsionin dhe papërgjegjshmërinë si caqe për trajtim të menjëhershëm. Duke pasur për qëllim luftimin e prapambeturisë ekonomike, ishte planifikuar të zbatohet programi me punë të sinqertë dhe politika të kujdesshme fiskale. Në kapitullin e parë, AKR ka shpjeguar deri në detaje se çka mendonin ata me politika të kujdesshme fiskale duke përfshirë: zvogëlimin e pragut të TVSH-së nga 50.000 në 30.000 euro, pezullimin e taksave për makineritë prodhuese, themelimin e një policie financiare për të disiplinuar bizneset si dhe masa tjera të ngjashme. E gjitha kjo do të bëhej me qëllim të reduktimit të shkallës së papunësisë dhe të stimulimit të prodhimit. Infrastruktura dukej të ishte një cak tjetër i AKR-së e cila përveç riparimit të infrastrukturës ekzistuese parashihte edhe autostrada të reja si ajo që do lidhte Gjakovën me Shkodrën, e cila vlerësohej që do të ishte tepër e rëndësishme për ekonomin dhe tregtinë në pjesën perëndimore të Kosovës dhe më gjerë. AKR ka vlerësuar se infrastruktura energjetike ka nevojë për intervenim të menjëhershëm si dhe decentralizim të detyrave.

Ngjashëm me partitë tjera, AKR ka parë potencial për zhvillim nëse investohet në arsimim kualitativ duke hartuar plan-program modern arsimor, pajisur me laboratorë, dhe duke u dhënë autonomi më të madhe institucioneve shkollore. Duke pasur parasysh se institucionet arsimore kosovar janë në proces të reformimit, një reformë tjetër rrënjësore

Përkundër shpjegimeve të mira duket se propozimi i AKR-së do të ishte vështirë i zbatueshëm në periudhë afat-shkurtër.

(siç është implementimi i sistemit 6+4+2+1) do të mund të kishte kundër-efekte që do mund ta ngulfasin plotësisht këtë sistem.

Për sa i përket politikës së jashtme, AKR ka planifikuar të përqendrohet në krijimin e imazhit të Kosovës si një vend që promovon paqe, siguri, demokraci të qëndrueshme dhe zhvillim rajonal. Një detaj interesant është që AKR-ja ka konsideruar që me atë parti në qeveri Kosova do te integrohej në BE si partner e jo si lypës. Një nënkaptull ka qenë i hartuar për integrimin e Kosovës në BU përmes Marrëveshjes për Stabilizim Asocim.

Departamenti i Punës dhe Shërbimeve Publike do duhej të merrej me punësimin dhe krijimin e infrastrukturës ligjore të nevojshme. Në kapitullin e fundit është përfshirë edhe kujdesi për pensionistët si dhe nevoja për ri-dizajnimin e sistemin pensional dhe bërjen më të fortë të sistemit shëndetësor. Përkundër shpjegimeve të mira duket se propozimi i AKR-së do të ishte vështirë i zbatueshëm në periudhë afatshkurtër.

1.4. Lidhja Demokratike e Dardanisë – LDD

LDD-ja ngjashëm me LDK-në, nis programin parazgjedhor me paragrafin që shpreh lojalitet në idetë e farkuara nga presidenti Rugova. Në të vërtetë, ky program është program i përbashkët i LDD-së me Partinë Shqiptare Demokristiane të Kosovës (PSHDK) si partner në koalicionin parazgjedhor. Programi i kësaj partie përmban pika të caktuara të programit të tyre që shumë lehtë mund të

Përmbajtje e programit të LDD-së mund të thuhet se arriti të përmend shumicën e brengave të kosovarëve por ka dështuar në dhënien e zgjidhjeve të tyre.

përcillen por që janë shumë sipërfaqësore. Programi parazgjedhor i koalicionit parazgjedhorë është i ndarë në nëntë kapituj: Qeverisja Qendrore dhe Lokale, Ndarja e Pushteteve, Zhvillimi Ekonomik, Tregtia, Turizmi dhe Infrastruktura, Arsimi dhe Shkenca, Shëndeti, Integrimet Euro-Atlantike, Siguria, Ambienti dhe Planifikimi, Kultura Rinia dhe Sportet. Kjo listë e gjatë

e çështjeve dhe vetëm dhjetë faqe program parazgjedhor tregon me së miri se sa thellë janë prekur çështjet.

Për sa i përket kapitullit të parë dhe të dytë, pushteteve dhe ndarjes së tyre, programi parazgjedhor i LDD-së përkrah idenë e zhvillimit të njëjtë për të gjitha komunat dhe për një lloj ndarje/delegimi të pushteteve për në nivele lokale. Ndërsa, niveli qendror i qeverisjes duhet të mbetet i ndarë në mënyrë të qartë në tri degët e tij: legjislativ, gjyqësor dhe ekzekutiv.

Sa i përket sundimit të ligjit, LDD-ja ka premtuar marrje masash në mënyrë që të krijohen mundësi të barabarta për të gjithë qytetarët pa ndonjë dallim si dhe do të merrej parasysh se të gjithë qytetarët do të ishin të barabartë para ligjit, duke i bërë institucionet shtetërore më të fuqishme dhe më të besueshme në sytë e qyte-

PARAZGJEDHORE

1. PROGRAMET PARAZGJEDHORE

tarëve.

Kapitulli për ekonominë është më i gjati si dhe jep më së shumti detaje në lidhje me atë se si e sheh kjo parti zhvillimin dhe përmirësimin e gjendjes ekonomike të Kosovës. Duke krijuar kornizën ligjore të nevojshme dhe që i favorizon bizneset, kjo parti tenton të tërheq investime dhe në këtë mënyrë të zvogëlojë papunësinë. Në procesin e punësimit mendohej të kihet parasysh balancimi gjinor, e në disa raste ndoshta do të ishte e nevojshme të fuqizoheshin gratë. Ekonomia në rrafshim lokal ishte planifikohet të zhvillohet bazuar në Kartën Evropiane për Qeverisje, e për këtë parashihej që një pjesë e punës t'i lihej edhe institucioneve lokale. Përveç bërjes së listës së çështjeve që përkrahen nga partia politike, e sidomos pjesa për ekonominë, programi i LDD-së më tepër i ngjan një liste dëshirash sesa çfarëdo programi që do t'u gjente përgjigje çështjeve të ndryshme.

Zhvillimin e arsimit, LDD-ja e ka planifikuar me hartimin e një kornize ligjore moderne, pastaj me themelimin e fondacioneve të ndryshme që do të përkrahnin studentët dhe hulumtuesit në studime post-diplomike. Gjendja e tanishme e kujdesit shëndetësorë duket ta ketë brengosur LDD-në, kjo ka rezultuar me zhvillimin e një strategjie për zhvillim të institucioneve që merren me këtë çështje, duke përfshirë përmirësimin e kushteve të punës si dhe ndërtimin e hapësirave të reja spitalore.

Për ta përmbledhur, përmbajtje e programit të LDD-së mund të thuhet se arriti të përmend shumicën e brengave të kosovarëve por ka dështuar në dhënien e zgjidhjeve të tyre.

1.5. Aleanca për Ardhmërinë e Kosovës - AAK

AAK-ja është partia që ka drejtuar qeverinë në legjislaturën e kaluar. AAK-ja, për dallim nga LDD-ja, ka pasur një program parazgjedhor kuantitativ, më tepër se 60 faqe. AAK-ja në detaje ka shpjeguar planet e saj për Kosovën dhe programi i saj ka qenë i ndarë në katër pjesë: a) shtet ndërtimin, rendin dhe ligjin; b) zhvillimin e qëndrueshëm për të gjithë; c) shoqërinë e arsimuar, të shëndoshë dhe konkurrense; dhe d) infrastrukturën, bujqësinë dhe mbrojtjen e ambientit. Secila nga fushat e lartpërmendura kanë qenë të ndara në aktivitete dhe brenga të detaizuara.

Njëjtë sikurse edhe programet parazgjedhore të partive tjera politike, përveç AKR-së, prioriteti i parë i është dhënë shtet-ndërtimit. Në grupin e njëjtë janë përfshirë: drejtësia, sistemi i

sigurisë, integrimet euroatlantike dhe politika e jashtme. AAK-ja ka pasur një listë të detaizuar të institucioneve që duhet të merren dhe çka saktësisht duhet të bëhet me: reformimin e sistemit të drejtësisë, rrjetëzimin e gjykatave, infrastrukturë ligjore më të mirë, sigurimin e bursave për studentë që janë të interesuar për tu studiuar në fushat ku institucionet kosovare kanë mungesë të ekspertizës (toksikologji,

AAK-ja ka pasur një nga programet parazgjedhore më të detaizuara, që në të njëjtën kohë ka qenë lehtë për t'ju qasur dhe ka qenë një ndër më gjithëpërfshirësit, duke përfshirë projektet e implementuara sikurse edhe ato që do të implementohen.

forensikë, etj.) dhe të ngjashme. Sa i përket integriteteve evropiane është hartuar një udhërrëfyes që duket si një vazhdimësi e asaj se çfarë ishte bërë deri në atë kohë, veçanërisht e Planit të Partneritetit për Paqe, dhe Marrëveshja për Stabilizim dhe Asocim.

Në pjesën e zhvillimit të qëndrueshëm ekonomik, AAK-ja ka paraparë mundësinë që zhvillimi ekonomik mund të arrihet vetëm në

ekonomi të bazuar në sektor privat. AAK-ja ka përkrahur në masë të madhe privatizimin e kompanive publike dhe zvogëlimin e taksave për të stimuluar ringjalljen ekonomike të Kosovës. Në planin e saj për një shoqëri të arsimuar ka një program që do të merret drejtpërsëdrejti me arsim, kujdesin shëndetësor, rininë, pozitën e gruas në shoqëri por duke përkrahur kategoritë e qytetarëve që kanë dalë nga lufta e UÇK-së. AAK-ja është njëra nga partitë e pakta që ka hartuar një nënkapitull për diasporën shqiptare duke premtuar që t'i mbaj ata të organizuar në lobe të forta në Amerikë dhe Evropë, si dhe duke hapur kurse shtesë në gjuhën angleze në mënyrë të t'i mbaj ata të lidhur me atdheun e tyre.

AAK ka pasur një listë të premtimeve të realizuara nga fushata parazgjedhore paraprake për të përkrahur programin e saj aktual si real dhe i zbatueshëm. Njëjtë sikurse LDK-ja dhe LDD-ja, edhe AAK-ja e lidh suksesin e vetë me liderin e saj i cili në atë kohë ka qenë në Tribunalin e Hagës. Edhe pse një numër raportesh tregojnë që Kosova ka papunësinë më të madhe në Evropë, AAK-ja e radhit si sukses zvogëlimin e papunësisë për 8%, njëjtë sikurse edhe ndihëm sociale për 40 mijë familje kosovare.

Programi parazgjedhor i AAK-së nuk e përmend askund dështimin e qeverisë për të luftuar krimin, veçanërisht çështjen e korrupsionit ku Kosova është e radhitur njëra nga më të korrumpuarat në rajon, pastaj problemet me energji (prapë në mënyrë të palogjikshme politikat e energjisë dhe kornizat ligjore të energjisë janë radhitur si suksese). Për ta përfunduar, AAK-ja ka pasur një nga programet parazgjedhore më të detaizuara, që në të njëjtën kohë ka qenë lehtë për t'ju qasur dhe ka qenë një ndër më gjithëpërfshirësit, duke përfshirë projektet e implementuara sikurse edhe ato që do të implementohen.

Në një hulumtim të bërë nga KDI, në dhjetor të vitit 2007 dhe janar të vitit 2008, të anketuarit kanë radhitur gjashtë fusha si më të rëndësishme, nga 12 gjithsej. 54% e të anketuarve zgjedhën fushën e luftimit të krimit dhe korrupsionit si brengën e tyre më të madhe, duke u pasuar nga papunësia 42%, zhvillimi i infrastrukturës 32.5%, anëtarësimi në BE ishte zgjedhur nga 24.4% e të anketuarve, pastaj kujdesi shëndetësor nga 22% dhe arsimi nga 18.6% e tyre. Duke u bazuar në pritjet e qytetarëve, programet parazgjedhore të partive politike do të krahasohen/analizohen.

2.1. Luftimi i krimit dhe korrupsionit

Nga shumë organizata joqeveritare dhe institucione tjera kërkimore Kosova është radhitur në pozita të larta si një nga vendet më të korruptuara në rajon dhe me një nivel të lartë të krimit ordiner dhe të organizuar. Edhe në hulumtimin tonë të anketuarit kanë radhitur krimin dhe korrupsionin si një nga fushat më të rëndësishme me të cilat duhet të merret qeveria. Paralelisht me këtë, programet parazgjedhore të partive politike do të shqyrtohen nëse e kanë mbuluar këtë temë.

PDK-ja e përfshin luftën kundër krimit të organizuar dhe korrupsionit në kapitullin dedikuar qeverisjes. Është e fundit në listë, por rëndësia e kësaj problematike vërehet. Për shkak të materialit të pakët të bërë publik nga PDK, edhe vendosmëria për

Për shkak të materialit të pakët të bërë publik nga PDK, edhe vendosmëria për të luftuar korrupsionin dhe praktikën e keqpërdorimeve duket të ketë mbetur pa ndonjë strategji të qartë.

të luftuar korrupsionin dhe praktikën e keqpërdorimeve duket të ketë mbetur pa ndonjë strategji të qartë.

LDK-ja në programin e saj parazgjedhor e konsideron krimin e organizuar si një pengesë të drejtpërdrejtë në zhvillimin e Kosovës. Luftimi i krimit do të jetë një nga detyrat kryesore të të gjitha institucioneve shtetërore duke filluar nga policia, shërbimet inteligjente të Kosovës dhe nga bashkëpunimi me agjencitë ndërkombëtare që luftojnë krimin e organizuar. LDK-ja duket të jetë e vetëdijshme për problemin dhe e përmend përgjatë tërë programit rëndësinë e luftimit të krimit dhe zvogëlimin e korrupsionit. Korrupsioni dhe krimi do të zvogëlohen me rritjen e dënimeve dhe me bashkëpunim më të mirë të institucioneve të policisë, gjyqtarëve dhe prokurorëve. AKR-ja në programin e vetë parazgjedhor që kryesisht ka qenë i përqendruar në ekonomi, përmend rëndësinë e luftës kundër krimit dhe korrupsionit si pengesa për zhvillimin ekonomik.

Sidoqoftë, masa e vetme e përmendur për të luftuar këtë fenomen ka qenë rritja e funksionimit të shtetit dhe ngritja e vetëdijes së qytetarëve.

LDD-ja, në programin e vetë parazgjedhor vetëm dy herë e përmend korrupsionin, ndërsa krimin vetëm një herë, duke zënë vetëm 5% të programit në përgjithësi. LDD-ja e sheh fuqizimin e aparatit të shtetit si mënyrën e vetme për të pasur luftë të suksesshme kundër krimit dhe korrupsionit.

AAK-ja po ashtu nuk ka ndonjë kapitull apo nënkaptull që do të merrej me luftën kundër krimit dhe korrupsionit por ajo thekson problemet që i shkakton ky fenomen dhe e vetmja mënyrë për të ecur përpara konsiderohet bashkëpunimi më i mirë brenda institucioneve shtetërore. Përfundimisht, AAK-ja e konsideron si sukses themelimin e një zyre të veçantë për ndjekje penale për tu marrë me çështje që kanë të bëjnë me krimin e organizuar, trafikimin e qenieve njerëzore si dhe çështje tjera të ngjashme.

2.2. Punësimi

Pas krimit dhe korrupsionit, punësimi duket të brengos më së shumti qytetarët e Kosovës. Përgjithësisht të gjitha partitë politike kanë pasur një kapitull të veçantë në lidhje me atë se si të rritet punësimi. Disa nga partitë në tërësi e kanë zhvilluar programin e tyre në përmirësimin e ekonomisë së Kosovës dhe krijimin e vendeve të reja të punës. Vetëm një përqindje e vogël e hapësirës në program i është kushtuar kësaj çështje nga partitë politike. Pothuajse gjysma e qytetarëve e shohin punësimin si një nga fushat ku partitë duhet të përqendrohen fuqimisht.

Punësimi merr rreth 7.14% të programit parazgjedhor të PDK-së. Kjo parti ka planifikuar të bëjë “luginën e silikonit” duke arsimuar rininë dhe për t’i bërë ata të aftë për tregun e punës. Për shkak të llojit kuantitativ të programit, ai është shumë sipërfaqësor dhe pa ndonjë argument se si mund të zvogëlohet papunësia.

LDK-ja në anën tjetër mbulon më mirë çështjen e papunësisë por si pjesë e programit të përgjithshëm parazgjedhor është vetëm rreth 4.55%. Punësimi do të ishte më i lartë nëse LDK do të implementonte këtë program që ka për qëllim zvogëlimin e papunësisë në terma afatgjatë. LDK-ja është e gatshme të negociojë me vendet perëndimore për të siguruar punësim sezonal dhe për të përkrahur bizneset që dëshirojnë të hapin vende të reja të punës. LDK-ja kushton vëmendje të madhe në të drejtat e barabarta për të qenë i punësuar në institucionet qeveritare pa marrë parasysh gjininë dhe kombësinë.

Rreth 37% e planit parazgjedhor të AKR-së merret me zhvillimin ekonomik dhe punësimin, por vetëm 5% është e lidhur drejtpërdrejt me punësimin. Kjo parti ka planifikuar të krijojë një numër të madh të vendeve të punës por kjo nuk përkrahet me shpjegime të mjaftueshme se si kjo do të mund të funksiononte në realitet. Sipas këtij programi parazgjedhor sistemi i arsimit duhet të përqendrohet në arsimimin dhe përgatitjen e të rinjve për tregun e punës.

LDD-ja daljen nga varfëria e sheh duke e rritur punësimin. Bazuar në programin e LDD-së, kjo do të mund të realizohet me integrimin e njerëzve në zhvillim dhe me dhënien e mundësive të barabarta për meshkuj dhe femra. Punësimi përbën vetëm 5.5% të programit të LDD-së që e ka paraqitur para votuesve të vetë.

AAK-ja diskuton punësimin në shumicën e programit të saj parazgjedhor, por në mënyrë të veçantë vetëm në 4% të tij. AAK-ja ka premtuar që të rrisë punësimin me anë të politikave pro-punësimi që do t'a mbanin fleksibilitetin e tregut të punës. Papunësia, sipas AAK-së, mund të zvogëlohet vetëm me krijimin e bazës ligjore për stimulim të punësimi, kualifikimin profesional të njerëzve të interesuar, si dhe me krijimin e kushteve për bizneset familjare (kryesisht në fushat e bujqësisë).

2.3. Zhvillimi i infrastrukturës

Kosova, nëntë vite nga mbarimi i luftës, akoma përballet me probleme të infrastrukturës. Pengesat që qytetarët e Kosovës duhet t'i kalojnë çdo ditë dolën edhe nga hulumtimi jonë, ku rreth 32.5% e të anketuarve zgjedhën infrastrukturën si një nga fushat ku institucionet qeveritare duhet të fokusohen. Duke mbajtur në mend këto probleme dhe duke menduar rreth pritjeve të qytetarëve, shumë nga partitë politike kanë paraqitur projekte ambicioze për të ndërtuar infrastrukturën e rrugëve dhe elemente tjera të saj.

PDK-ja ka bërë një projekt të ndarë i cili ka shprehur përcaktimin e saj për të përmirësuar gjendjen e infrastrukturës rrugore, duke përfshirë po ashtu infrastrukturën e nevojshme për përcimin e energjisë elektrike dhe gjëra tjera të ngjashme. Së paku tri projekte të infrastrukturës rrugore me interes kombëtar me rreth 300 km autostradë janë planifikuar . Përveç infrastrukturës rrugore, PDK-ja ka planifikuar të zhvillojë infrastrukturë energjetike me anë të një plani për të bërë situatën energjetike më të qëndrueshme.

LDK-ja ka pasur si prioritet përmirësimin e infrastrukturës, kryesisht infrastrukturën rrugore dhe paraprakisht ka përgatitur një

listë të rrugëve me prioritet. Zhvillimi i infrastrukturës rrugore, energjisë dhe ujit në zonat rurale dhe urbane janë të renditura si brengat kryesore. LDK-ja ka premtuar përmirësimin e infrastrukturës së telekomunikacionit, teknologjisë informative dhe liberalizimin e tregut për këto shërbime, duke mbuluar kështu çështjet kryesore të kësaj fushe.

AKR-ja në programin e saj parazgjedhor e ka paraqitur infrastrukturën si një brengë të partisë dhe ka planifikuar që të përmirësoj infrastrukturën e rrugore që lidh zonat rurale dhe urbane, sikurse edhe konstruktimi i rrugëve për rëndësi kombëtare si autostrada Gjakovë-Shkodër, që përmirëson bashkëpunimin ndërkuftar si dhe autostrada tjera të brendshme. Përveç infrastrukturës rrugore, AKR-ja ka pasur plan për të konstruktuar dhe zhvilluar sistem të hekurudhës (po ashtu duke elektrifikuar atë) dhe transport ajror. Kjo do të mund të rregullohej me themelimin e një agjencie për siguri në komunikacion. LDD-ja përfshin problemin e infrastrukturës si një komponent të programit të saj. Kjo parti ka radhitur zhvillimin dhe modernizimin e infrastrukturës: rrugëve dhe hekurudhave. Kjo ishte konsideruar si një investim në zhvillimin ekonomik që do të pasonte me infrastrukturë më të mirë. Është e çuditshme se në programin parazgjedhor të LDD-së ekziston vetëm një paragraf mbi infrastrukturën. Në anën tjetër AAK-ja ka një kapitull të tërë mbi infrastrukturën. AAK-ja ka listën më përfshirëse dhe i përgjigjet problemeve infrastrukturore që nuk janë të kufizuara vetëm në transport por tek energjia, minierat, mjedisi, ngrohja qendrore, telekomunikacioni, etj. Në këtë mënyrë AAK-ja duket të ketë fituar informata të detaizuara rreth nevojave për përmirësim pasi që ka qenë udhëheqëse e koalicionit qeverisës për tri vite.

2.4. Anëtarësimi në Bashkimin Evropian

Shoqëria kosovare ka vlerësuar anëtarësimin në BE si një prioritet të lartë. Çdo parti ka pasur një pjesë të programit të saj që i është dedikuar integritimeve në BE. Mjaft e çuditshme por partia kryesore që është në koalicionin qeverisës ka vetëm një rresht në lidhje me integritimet në BE, përderisa partitë tjera kanë kapituj në vete për këtë çështje.

Përderisa PDK-ja është e paracaktuar për të krijuar një ekono-

Të gjitha partitë e shohin Kosovën në Evropë por programet e tyre parazgjedhore jo gjithnjë kanë rrugë të qartë që Kosova duhet ta ndjekë për të shkuar atje. (me përjashtim të AAK-së që i ka disa objektiva të qarta).

2. PRITJET E QYTETARËVE

mi të shëndetshme dhe punësim në mënyrë që të meritoj integrimin në BE, LDK-ja si qëllim kryesor të politikave të jashtme ka sigurimin e anëtarësimit në BE. Kjo parti ka planifikuar të përparoj nga Mekanizimi i Stabilizim Asocimit për të filluar nënshkrimin e Marrëveshjes së Asocim Stabilizimit. LDK-ja është gati të punoj në adaptimin e ligjeve duke i vetëdijësuar ministrinë që të përfaqëzojnë kornizën ligjore me standardet e BE-së të Acquis Communautaire në mënyrë që të lehtësojë anëtarësimin e mundshëm.

AKR-ja në anën tjetër ka deklaruar se do të hartojnë politikë të jashtme për t'i përmbushur objektivat e përbashkëta të politikës së jashtme dhe të sigurisë evropiane për paqe dhe stabilitet në rajon. Në rrugën e integritimit AKR-ja ka premtuar që të përmbushë kriteret e Kopenhagës. Kjo parti ka përkrahur idenë e bashkëpunimit rajonal me vendet fqinje për të hapur rrugën drejt integritimeve evropiane dhe të fitoj të drejtën për të marrë statusin e anëtarit në BE.

LDD-ja ka pasur qëllim kompletimin e negociatave për të kompletuar negociatat për Marrëveshjen e Stabilizim Asocimit dhe në aspekt afatmesëm të fitoj statusin e vendit kandidat për anëtarësim. Në anën tjetër, AAK-ja ka konsideruar që Kosova vetëm e ka një start dinamik drejt integritimeve në BE nën udhëheqjen e kësaj partie. Deri në vitin 2009, AAK-ja ka planifikuar të nënshkruaj Marrëveshjen e Stabilizim Asocimit me BE-në. AAK-ja ka bërë listë shtatë-pikëshe të gjërave që duhen bërë për integrim dhe anëtarësim në BE, që përfshijnë hapat drejt anëtarësimit.

Për të përfunduar, të gjitha partitë e shohin Kosovën në Evropë por programet e tyre parazgjedhore jo gjithnjë kanë rrugë të qartë që Kosova duhet ta ndjekë për të shkuar atje. (me përjashtim të AAK-së që i ka disa objektiva të qarta). Kosova është duke u qeverisur nga PDK-ja ndërsa kjo parti politike gjatë fushatës parazgjedhore nuk i ka paraqitur elektoratit ndonjë plan se si kjo parti planifikon të integrojë vendin në BE.

2.5. Kujdesi shëndetësor

Kujdesi shëndetësor si mbrojtja, trajtimi, dhe menaxhimi i sëmundjeve sikurse edhe ruajtja e mirëqenies mendore dhe fizike përmes shërbimeve të ofruara nga profesionistët mjekësor dhe infermierët është renditur si e pesta në hierarkinë e rëndësisë së qytetarëve. Në programin parazgjedhor të PDK-së, kjo fushë është renditur si e katërta, për LDK-në e nënta, për AKR-në e katërta,

LDD-në e gjashta dhe për AAK-në është renditur si e pesta në radhitjen e prioriteteve. Kjo mund të konsiderohet që deri diku partitë politike i kanë përafëruar prioritetet e tyre me nevojat e qytetarëve (shprehur në hulumtimin e KDI-së).

PDK-ja në programin e saj parazgjedhor e pranon se Kosova ka një sistem jofunksional të sistemit shëndetësor prandaj konsideron se duhet të ndërmerren hapa emergjent. Ata kanë thanë që personeli i kujdesit shëndetësor duhet të pajiset me mjete për të mbrojtur jetën, zvogëlojnë nivelin e vdekjeve të paslindjes dhe për të ofruar shërbime shëndetësore të lira për pensionistët dhe të varfrit.

LDK-ja ka pasur një kapitull të tërë mbi kujdesin shëndetësor që ka definuar problemet në fushën e kujdesit shëndetësor siç është mungesa e materialit sanitar dhe përgatitjes profesionale. Programi në kujdesin shëndetësor merr rreth 10% të programit në përgjithësi dhe është shumë i detaizuar. Në kapitullin vijues do të analizohet në çfarë mase programi i LDK-së është përfshirë në programin qeveritar.

AKR-ja po ashtu ka përfshirë kujdesin shëndetësor si pjesë të departamentit të Shërbimeve Publike dhe i jep rreth 10% hapësirë në programin parazgjedhor. AKR-ja ka garantuar kujdes të veçantë për shëndetin e të porsalindurve dhe të nënave të reja. Kjo parti ka pasur një riorganizim të detaizuar të sistemit shëndetësor në Kosovë por nuk ka përkrahur këtë program me vija të buxhetit dhe shpjegime se ku do të marrë përkrahjen financiare për ristrukturimin e sistemit si tërësi.

LDD-ja ka pasur një kapitull të veçantë mbi kujdesin shëndetësor në programin e saj parazgjedhor që ka qenë i ndarë në gjashtë pika kryesore. Ngjashëm me partitë tjera politike, situata aktuale e spitaleve është thënë të mos jetë e kënaqshme, prandaj nevoja për reformë është e theksuar. Ngjashëm me AKR-në, kujdes i veçantë është premtuar për shtresat e varfra të popullsisë siç janë fëmijët, të moshuarit, jetimët, veteranët dhe invalidët e luftës. LDD ka premtuar financim të qëndrueshëm të kujdesit shëndetësor por ka dështuar të

Fusha e kujdesit shëndetësor është po ashtu një brengë e partive politike që nganjëherë është e renditur më lartë sesa qytetarët, por gjendja në të cilin është sot sistemi shëndetësor e vë në pyetje seriozitetin e programeve parazgjedhore të tyre apo tregon që programet ekzistuese nuk janë të zbatueshme.

përkrah atë me burime të mundshme të financimit. AAK-ja, ka folur nga pozita e partisë që paraprakisht ka qenë duke qeverisur dhe e lavdëron kornizën ligjore për shëndetin mjekësor që thotë që i përmbush standardet e BE-së, mirëpo më vonë vazhdon më numërimin e problemeve dhe pjesët e sistemit që duhet të përmirësohen. AAK-ja thekson fuqimisht nevojën për sigurim shëndetësor, të obligueshëm dhe privat, në mënyrë që shërbimet e kujdesit shëndetësor të bëhen më të lira për qytetarët.

Për ta përfunduar, fusha e kujdesit shëndetësor është po ashtu një brengë e partive politike që nganjëherë është e renditur më lartë sesa qytetarët, por gjendja në të cilin është sot sistemi shëndetësor e vë në pyetje seriozitetin e programeve parazgjedhore të tyre apo tregon që programet ekzistuese nuk janë të zbatueshme.

2.6. Arsimi

Arsimi ka qenë radhitur nga 18.6% e të anketuarve tanë si fushë me prioritet. Në mënyrë të barabartë të gjitha partitë politike në Kosovë kanë një lloj programi parazgjedhor dhe e kanë renditur arsimin si një nga prioritetet më të larta për të intervenuar nëse fitojnë zgjedhjet. Edhe pse të anketuarit tanë

Situata aktuale e sistemit të arsimit është e pakënaqshme për të gjitha partitë politike dhe të gjitha ato e kanë renditur atë si fushë me prioritet të lartë, disa e shohin atë si mjet për të ngritur cilësinë e jetesës përderisa disa të tjerë si mjet për zvogëlim të papunësisë.

e kanë renditur arsimin të gjashtin në listën e prioritetëve, AKR-ja e renditë atë në vendin e dytë, PDK dhe AAK në të tretin, LDK-ja në të katërtin, përderisa LDD-ja si të pestin. Të gjitha partitë politike theksojnë nevojën për reforma në arsim, përderisa disa parti shkojnë në ato masa për të bërë ndryshime radikale që qojnë në ndryshimin e sistemit në tërësi, duke premtuar sisteme të reja më funksionale.

PDK-ja dhe LDK-ja e shohin arsimin si mjet për të fuqizuar rininë, në këtë mënyrë t'i bëjë ata atraktiv për Kosovën dhe tregun e jashtëm të punës. LDK-ja ka premtuar se asgjë nuk do të bëhet pa miratimin e të rinjve, përderisa PDK-ja dëshiron që të bëjë të detyrueshëm edhe shkollimin fillor edhe atë të mesëm. PDK-ja dhe LDK-ja kanë premtuar pajisjen e shkollave me teknologji moderne, kryesisht me laboratorë të kompjuterëve.

AKR-ja ka pasur një program të detaizuar për arsimim, që ka përfshirë rreth 15% të programit në përgjithësi. AKR-ja duket të ketë pikëpamje të qartë të situatës aktuale dhe të asaj se çfarë nevojitet për të bërë. Çështjet në të cilat ata përqendrohen më shumë janë orientimi i arsimit të mesëm për të pajisur rininë me njohuri që është atraktive për kompanitë botërore sikurse edhe duke fuqizuar nivele tjera të arsimit. Kjo është partia e vetme që ka planifikuar lidhjen në mes sektorit të arsimit dhe të biznesit. Por pjesa më problematike në projekt duket të jetë riorganizimi i tërësishëm i arsimit primar dhe sekondar për të cilin duhet kohë dhe shpenzimet janë të mëdha.

LDD-ja dhe AAK-ja kanë pikëvështrime të njëjta në arsim, ku të dy partitë premtojnë për rritje të buxhetit për arsim, përmirësim të infrastrukturës ligjore dhe materiale të sistemit edukativ. LDD-ja përkrah idenë e financimit të projekteve shkencore, përderisa AAK-ja thekson nevojën për menaxhim më të mirë të sistemit si tërësi. AAK-ja ka premtuar që do të përpiqet që të gjejë fonde shtesë dhe alternative përveç atyre të buxhetit të Kosovës.

Për ta përmbyllur, situata aktuale e sistemit të arsimit është e pakënaqshme për të gjitha partitë politike dhe të gjitha ato e kanë renditur atë si fushë me prioritet të lartë, disa e shohin atë si mjet për të ngritur cilësinë e jetesës përderisa disa të tjerë si mjet për zvogëlim të papunësisë.

2. PRITJET E QYTETARËVE

PRITJET E QYTETARËVE

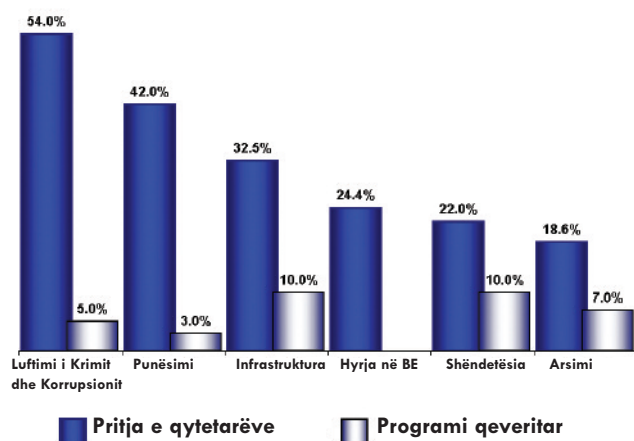
3. PROGRAMI QEVERITAR KUNDREJT PRITJEVE TË QYTETARËVE DHE PROGRAMEVE PARA-ZGJEDHORE

3.1 Programi qeveritar kundrejt pritjeve të qytetarëve

Ky kapitull do të përpiqet të bëjë një krahasim të shkurtër të programit që qeveria e ka paraqitur me gjetjet nga anketimi i KDI-së, si dhe një krahasim të nivelit që programi partiak ka ndikuar në programin e qeverisë. Ne do të përqendrohemi në gjashtë fushat të renditura më së larti nga të anketuarit. Programi i koalicionit qeverisës PDK-LDK, logjikisht do të duhej të reflektonte programet e PDK-së dhe LDK-së, mirëpo është vështirë të gjendet prani thelbësore e programeve parazgjedhore në programin e qeverisë.

Programi i qeverisë është i hartuar si program me katër shtylla: zhvillimi ekonomik, implementimi i statusit, zvogëlimi i varfërisë dhe stabiliteti social. Prioritetet e të anketuarve tanë duket të jenë shpërndarë në shtylla të ndryshme njëjtë sikurse duket të kenë ndryshuar edhe renditja e prioriteteve parazgjedhore të partive në qeveri. Por, duke kaluar në detaje të programit të qeverisë, ne do të gjejmë se prioritetet e qytetarëve janë kryesisht në shtyllën e parë, siç është lufta kundër korrupsionit dhe punësimi, infrastruktura dhe arsimit, përderisa lufta kundër krimit është renditur në shtyllën e qeverisjes së mirë, anëtarësimi në BE në shtyllën e dytë, si dhe kujdesi shëndetësor në shtyllën e katërt.

Luftimi i krimit dhe korrupsionit tërheq interesin e 54% të të anketuarve ndërsa vetëm 5% e vëmendjes së qeverisë është drejtuar në këtë çështje. Lajmi i mirë është që qeveria planifikon të hartojë një strategji kundër korrupsionit dhe të gjitha formave të krimit të organizuar, sikurse edhe përmirësimin e kornizës ligjore në këtë çështje. Brenga e të anketuarve me 42% për nivel të larë të papunësisë ka gjetur përgjigje në vetëm 3% të programit dhe atë duke premtuar përmirësimin nivelin e ulët të punësimit tek rritja ekonomike, siç është sektori i minierave dhe bujqësisë. Infrastruktura që ka tërhequr interesimin e 32% të të anketuarve është prioritetizuar në 10% të programit qeveritar. Infrastruktura, qoftë ajo ligjore apo materiale, planifikohet të përmirësohet. Në shtyllën e zhvillimit ekonomik është hartuar një plan i detajuar për përmirësimin e rrugëve, hekurudhave,

transportit ajror dhe kornizës ligjore në mënyrë që të garantohet zhvillimi ekonomik dhe njerëzor. Plani për integrim në BE është pjesë e të gjitha shtyllave pasi që ai përfshin përafrimin e ligjeve më standardet e BE-së sikurse edhe politikat e jashtme në këtë drejtim. Kujdesi shëndetësor si çështje madhore nga 22% e të anketuarve në programin qeveritar ka zënë vetëm 10% të përmbajtjes. Në anën tjetër, arsimi që është vlerësuar të jetë i rëndësishëm për 18% të të anketuarve është pjesë e programit të qeverisë në vetëm 7% të përmbajtjes. Për ta përmbyllur, duket që qeveria i ka përfshirë në programet e saj të gjitha fushat me interes për qytetarët, por punimi i ardhshëm do analizoj se sa ka arritur ky program të zbatohet.

Programi i qeverisë jep përshtypjen të jetë një bashkëdyzim i programeve partiake, PDK dhe LDK, por është e vështirë të tërhiqet ndonjë lidhje e drejtpërdrejtë me ndonjërin prej tyre.

Programi i qeverisë jep përshtypjen të jetë një bashkëdyzim i programeve partiake, PDK dhe LDK, por është e vështirë të tërhiqet ndonjë lidhje e drejtpërdrejtë me ndonjërin prej tyre. Çka ka shkaktuar vështirësitë më të mëdha në vlerësimin e nivelit të zbatimit, në këtë punim por edhe në atë të ardhshëm, është fakti se nuk ka afat

kohor për implementimin e ndonjë pjese të këtij programi.

3.2 Programi qeveritar kundrejt programit parazgjedhor partiak

Ky kapitull do të përpiket të bëjë një krahasim i shkurtër i programit qeveritar kundrejt atij partiak në gjashtë pikat me prioritet më të lartë për qytetarët. Programi i koalicionit qeverisës PDK-LDK, do të duhej të reflektonte në masë të madhe programet parazgjedhore të PDK-së dhe LDK-së varësisht nga ajo se kush e udhëheqë ministrinë përkatëse.

Për sa i përket luftës kundër krimit dhe korrupsionit që i bie të jetë nën kompetencat e Ministrisë së Punëve të Brendshme, udhëhequr nga PDK, dhe Ministrisë së drejtësisë, udhëhequr nga LDK, duke marrë parasysh faktin që në programin parazgjedhor nuk ka ndonjë kapitull të veçantë për këtë çështje nuk ka edhe ndonjë mënyrë që të krahasohen. Në anën tjetër, Ministria e Drejtësisë i zë vetëm dy fjali në programin 28 faqesh të qeverisë dhe shihet që në vija të trasha i përgjigjet asaj që është premtuar në plan-programin parazgjedhor për të krijuar kushte më të mira për gjyqësorin dhe t'i forcoj institucionet që ekzekutojnë vendimet gjyqësore.

Qeveria Thaçi, në programin e saj që mbulon ekonominë dhe uljen e papunësisë duket që fillimisht nuk do të bëjë ndryshimet e premtuara në programin e PDK-së për sa i përket uljes apo riorganizimin e vjeljes së taksave, që pat premtuar se në mënyrë që të krijohen kushte më atraktive për biznesin vendas si dhe për të tërhequr investitorët e huaj duhet bërë ulja e taksave. Çuditërisht pjesa për sa i përket Ministrisë së Punës dhe Mirëqenies Sociale në kuadër të programit qeverisës është shumë e vogël dhe nuk e përmban premtimin e PDK-së për ngrit-

3. PROGRAMI QEVERITAR KUNDREJT PRITJEVE TË QYTETARËVE DHE PROGRAMEVE PARA-ZGJEDHORE

3. PROGRAMI QEVERITAR KUNDREJT PRITJEVE TË QYTETARËVE DHE PROGRAMEVE PARA-ZGJEDHORE

je 100% të pensioneve. Përfundimisht askund në program nuk janë dhënë afate kohore si dhe ndonjë parametër matës për numrin dhe përqindjen e pritshme për tu ulur papunësinë enorme e cila edhe në program qeveritar përmendet të jetë 30-40%.

Pjesa e programit qeveritar që i përputhet më së miri programit partiak është ajo e infrastrukturës. Duke qenë kryesisht kompetencë e Ministrisë së Transportit dhe Postë-Telekomunikacionit, e udhëhequr nga PDK, shihet se pikat e programit parazgjedhorë janë zhvilluar me në detaje duke i ndarë në degë të veçanta dhe kështu mbulojnë mirë premtimet për infrastrukturë më të mirë. Ndërsa, për sa i përket hyrjes në BE që nuk kërkon vetëm përpjekje të ministrive të veçanta por të qeverisë si e tërë, duket që premtimet parazgjedhore për hyrje të shpejt kanë mbetur vetëm në letër, ndërsa në programin qeveritar janë përmendur vetëm si qëllime pa ndonjë kornizë kohore apo model të rrugës që do ndiqet.

Programi i Qeverisë ka 'harruar' disa premtime dhe nuk është në mënyrë të barabartë sa i njërit partner aq edhe i tjetrit.

Për sa i përket arsimit, kompetencë e PDK-së, dhe kujdesit shëndetësor, kompetencë e LDK-së, duket që deri diku kanë përfshirë caqet e caktuara gjatë periudhës parazgjedhore. Ajo çka është interesante është që në këto fusha janë kombinuar programet parazgjedhore por edhe më tutje vazhdon mungesa e afateve kohore dhe shpjegimeve

të qarta. Edhe në këtë program vazhdon premtimi për kompjuterizim të sistemit arsimor (por tani e reduktuar kryesisht për shkollat e mesme dhe të larta) por ideja e Luginës së Silikonit nuk është pjesë e programit. Sa i përket shëndetësisë lista e prioriteteve të Ministrisë së Shëndetësisë i përgjigjet pikave të programit parazgjedhor të PDK-së edhe pse kjo ministri udhëhiqet nga LDK-ja.

Përfundimisht mund të thuhet se Programi i Qeverisë ka 'harruar' disa premtime dhe nuk është në mënyrë të barabartë sa i njërit partner aq edhe i tjetrit.

Përfundim

Për të përfunduar duke u bazuar në atë që është diskutuar më lart mund të thuhet që programet para-zgjedhore të partive politike janë:

- Shumë sipërfaqësore ose shumë të gjata por pa substancë që nënkupton vetëm njohjen e ekzistencës së problemeve por duke mos diskutuar shkaqet;
- Programet parazgjedhore radhisin problemet por nuk japin zgjidhje, në këtë mënyrë tregohet se nuk ekziston vizioni i qartë për rrugëzgjdhje;

- Më shumë duken si lista sesa programe, që lidhet me pikën e mësipërme ku programet ekzistuese nuk reflektojnë ideologji dhe vizion;
 - Në asnjë nga programet parazgjedhore nuk parashihet ndonjë formë e komunikimit me qytetarë ku reagimet e tyre do të merreshin parasysh;
 - Qasja në programet aktuale të partive politike është shumë e shtirë (rasti i PDK-së që kurrë nuk ka shpërndarë ndonjë dokument që i përmbledh të gjitha pikat e programit) Sa i përket programit të qeverisë kundrejt prioritetit të qytetarëve mund të përfundohet se:
 - I numëron problemet por nuk jep afate kohore se kur do të zgjidhen ato si dhe mungon ideja e krijimit të një mekanizmi përcjellës të punës së qeverisë;
 - Programi i koalicionit aktual nuk është: program partiak 1 + program partiak 2 = program të koalicionit, por pjesa më e madhe e tij reflekton vetëm njërin partner, PDK, madje edhe në fusha që drejtohen nga LDK mbizotëron vizioni i PDK-së;
 - Programi i qeverisë nuk i përmbush pritjet e qytetarëve në lidhje me renditjen e çështjeve me rëndësi për qytetarët të shprehura në hulumtimin e KDI-së, duke ju dhënë hapësirë të vogël;
- Përfundimisht, programi i qeverisë, programet e partive politike parazgjedhore takohen por jo në nivel të kënaqshëm si dhe zgjidhjet e nevojshme mungojnë në shumicën e programeve. Ndërsa mungesa kryesore është mospasja e afateve kohore që ndihmojnë në vlerësimin e efikasitetit të partive politike apo të qeverisë.

Bibliografia

- AAK. Me Ramushin Kryeministër do ta bëjmë - AAK, Programi Zgjedhor 2007, Prishtinë, 2007.
- AKR. Program Zgjedhor 2007- Aleanca Kosova e Re, Prishtinë, 2007.
- KDI. Komunikimi dhe Përfshirja e Qytetarëve në Politikën Programore, KDI, Prishtinë, 2008.
- LDD. Program i LDD-së për Shtetin e Pavarur të Kosovës-Pavarsësi, Paqe, Prosperitet, Prishtinë, 2007.
- LDK. Programi për Zgjedhjet Nacionale 2007 – LDK, Prishtinë, 2007.
- PDK. Programi Zgjedhor 2007 – PDK , (<http://www.krenohu.com>, www.pdk-ks.org)

3. PROGRAMI QEVERITAR KUNDREJT PRITJEVE TË QYTETARËVE DHE PROGRAMEVE PARA-ZGJEDHORE

KOSOVA DEMOCRATIC
INSTITUTE

**PROGRAMET PARTIAKE
PARAZGJEDHORE,
PROGRAMI I QEVERISË DHE
PRITJET E QYTETARËVE
(A TAKOHEN NË NDONJË PIKË?)**

**PRE-ELECTORAL PARTY
PROGRAM,
THE GOVERNMENT'S PROGRAM
AND CITIZEN'S EXPECTATIONS
(DO THEY MEET AT ANY POINT?)**

TABLE OF CONTENT

LIST OF ABBREVIATIONS	24
INTRODUCTION	25
1. PRE-ELECTORAL PROGRAMS	26
1.1. Democratic Party of Kosova - PDK	26
1.2. Democratic League of Kosova - LDK	28
1.3. Alliance New Kosova - AKR	29
1.4. Democratic League of Dardania - LDD	30
1.5. Alliance for Future of Kosova - AAK	31
2. CITIZEN'S EXPECTATIONS	33
2.1. Fighting Crime and Corruption	33
2.2. Employment	34
2.3. Infrastructure development	35
2.4. Accession in European Union	36
2.5. Health care	37
2.6. Education	39
3. GOVERNMENT PROGRAM VERSUS CITIZEN'S EXPECTATIONS AND PRE-ELECTORAL PARTY PROGRAMS	41
3.1. Government Program versus Citizen's Expectations	41
3.2. Government Program versus pre-electoral party program	42
CONCLUSION	43
BIBLIOGRAPHY	44

STAFF

Ismet KRYEZIU
Executive Director

Valmir ISMAILI
Project Manager

Bleranda ZOGAJ
Project Manager

Fitore ZENELI
Project Coordinator

Ramadan KLISURICA
Project Coordinator

Vjollca VOGËL
Financial Manager

Professional Consultants

YII BULESHKAJ
Violeta ZEKA
Edita MUSTAFA

Layout by:
Arsim Gjinovci

LIST OF ABBREVIATIONS

AAK - Alliance for Future of Kosova
AKR - Alliance New Kosova
BE - European Union
CEC - Central electoral Commission
KDI - Kosova Democratic Institute
LDD - Democratic League of Dardania
LDK - Democratic League of Kosova
MP - Member of Parliament (Assembly of Republic of Kosova)
ORA - Reformist Party ORA
OSCE - Organization for Security and Cooperation in Europe
PDK - Partia Demokratike e Kosovës
PM – Prime-minister
PSHDK - Albanian Demo-Christian Party of Kosova
UÇK - Kosova Liberation Army (KLA)

Adresa - Address
 KDI - Kosova
 Democratic Institute

email & web
office@kdi-kosova.org
www.kdi-kosova.org

June
 2008 - Prishtinë

INTRODUCTION

In the research paper composed by KDI several months ago titled Communication and Citizen's Involvement in Program Policies has been drawn some of main concerns of voters, expressed by selecting the fields that they have perceived as priority and where governing institutions should work more. This research aims to make a comparative analysis of citizen's interests, election party programs and government program but also the influence of electoral programs in designing and program of executive branch of governance to be followed by legislative initiatives in the coming paper. The initial idea was to include legislative initiatives in this paper but it was left for later as the Kosova Assembly in the last six months was mainly concerned with adopting 41 laws deriving from the Comprehensive Proposal of Ahtisaari. These laws were adopted by special procedures that gave little space for discussing and amending in the parliament. Therefore, due to abovementioned reasons, this paper was mainly oriented toward executive branch of power, but also to place foundations for the coming research.. The second paper is planned to be developed by the end of this year and it will intend to analyze the way MPs of different political parties will try to implement their pre-electoral party programs in their activities while designing, adopting draft laws and amending them. This paper is only the first piece in the mosaic of the project that implements a closer monitoring of the work of Assembly of Republic of Kosova done by Kosova Democratic Institute.

The methodology used to compile this paper is mainly analytical comparative analyses of pre-electoral party programs making use of primary sources such as: political party programs and secondary sources such as presentations of these pre-electoral programs in media. Pre-electoral political party programs were not completely comparable and numerous difficulties were also faced starting from getting access to the actual programs. However, this is to be considered a modest starting attempt to analyze what obviously was not covered by other researches previously.

This paper is composed of three main chapters: a) a short analyses of pre-electoral political party programs, b) comparison of these programs vs citizens priorities, and c) executive's and legislative's priorities vs citizens priorities. The paper will try to draw a number of conclusions/recommendations for interested actors.

Note on terminology: 'party programs' is used to denote political party programs.

This section will give a short summary of pre-electoral party programs of all five main parliamentary political parties and try to analyze them. The reason that only five party programs are used is methodological reason as well as the fact that these five parties are the ones that have direct access to the power to adopt laws and government policies. Despite specifics each party program consists of, there are common points that can be drawn as following.

1.1. Democratic Party of Kosova - PDK

PDK have compiled its pre-electoral program but it has never made it public as a whole. This decision made PDK different from all other parties and its program can be found in parts that are in electronic version only. When PDK was contacted to get the program, officials of this party gave two option of research, in two web pages: the official party web (www.pdk-ks.org) and the other one used during electoral process (www.krenohu.com). This caused problems when trying to analyze the program as the resources were limited and only as secondary resources.

PDK have compiled its pre-electoral program but it has never made it public as a whole.

The substance of the program has been divided in 7 chapters that reflect their main concerns:

- 1) about independence,
- 2) about economy and employment,
- 3) about education,
- 4) about health care,
- 5) about pensions,
- 6) about governance and reforms, and
- 7) about security.

This program gave details of micromanagement but left crucial questions unanswered such as how it will be possible to provide households of Kosova with 24 hours electric power per day.

Regarding the first point in the pre-electoral program, PDK has promised to speed up the process toward the independence of Kosovo, evaluated to be of crucial importance. This party admits the fact that independence is not the sole answer to all problems of Kosova, but it might serve as facilitator to help solving such problems. While 'working harder' for independent Kosovo, PDK promised that they will contact 'friends' from Europe to help in this venture. After the declaration of independence the first listed point by PDK seems to have

1. PRE-ELECTORAL PROGRAMS

PRE-ELECTORAL PROGRAMS

PRE-ELECTORAL PROGRAMS

been achieved.

The second point, focused on economy and employment it was said that economic problems that Kosova faces are continual, but a period of 'hope and wellbeing' was promised to come. The way to reduce unemployment has been anticipated to be reached by enabling low-interest loans to the companies that promise to increase the number of employees, as well as by reducing administrative taxes to attract international corporations to invest in Kosova. Although this program promised radical intervention to improve the position of labor, salaries to be higher and increase the level of employment there are little details presented how this can be implemented.

Third chapter is related to education that it was considered as an important tool toward general development. In the pre-electoral program it was planned that primary and secondary education become obligatory, to computerize schools and improve the quality of education in order to turn Kosova in to a 'silicon valley'. These promises are very superficially supported by arguments and details how this can be implemented in reality.

In the fourth important field, the health care, PDK has planned to design a health care system that sets conditions for better health care. Pre-electoral program plans to be implemented by giving the material means to hospital medical staff. A special attention is planed to be paid to elderly and retired persons by giving them the possibility to get cheap health care that could help the elderly people to escape from the choice 'food or medicines'.

This chapter continues with promises for care for pensioners, promising to double pension allowances giving them possibility to live their life with some dignity.

Possible governance with PDK as leader was promised to be more responsible, transparent, more accountable, and less corrupted with the sole aim: to serve the citizen.

According to pre-electoral program of PDK, Kosova needed security to become safer place to live and work. In addition to the seven chapters there are two other specific fields targeted by PDK: infrastructure and energy. Except promises for improving road infrastructure, it falls short in presenting sources to build highways and other gigantic projects that are listed. On the other hand program on energy is more detailed but without substance. It went to details of micromanagement but leaving crucial questions unanswered such as how it will be possible to provide households of Kosova with 24 hours electric power per day.

1.2. Democratic League of Kosova – LDK

LDK presented a 44 page pre-electoral program, which is presented to be based upon the vision of historical president Rugova for an independent, sovereign and democratic Kosova. Similar to the program of PDK, for LDK as a starting point is the independence and state-formation of Kosova, continuing with promises for economical and political development. In the initial part, strangely enough, it is said that this party does not promise but by their deeds talk the best. This party is focused in guarding good traditions but cultivating modern values as well. It is the only party that in pre-electoral program pronouncedly states that it is against any kind of violence and that tries to cultivate individual freedoms and tolerance. Furthermore it developed a unique chapter on Albanian and European integrations.

LDK regarding governance listed priorities as following : public order and rule of law, improve performance of Kosova Police and making it capable of fighting crime and protecting illegal crossing of borders, judiciary of Kosova needs to be more functional, to develop apolitical and professional Protecting Force of Kosova. Than to create conditions for attracting investments in order to insure sustainable economic development, to increase state revenues according to what was planed, to do dynamic dialogue with neighboring countries through mechanism for Stabilization and Association of EU, regional corporation, developing a feasible foreign policy that is designed to protect interests of Kosovars, decrease the size of state administration in order to reduce expenses, to start implementing the best practices of e-governance (electronic governance), improve the equal gender representation in governance, and to regulate social and health insurance system.

LDK has planed to open the economy of Kosova globally as it assesses it as a chance to be economically more developed. Economical development, according to LDK, could be reached via fight against corruption, increase of exports and integration in European Union. The goal of LDK seems to be to turn Kosova from an importer of material goods in to an exporter of knowledge. The needed knowledge will be assured by the developing, improving and reforming of education system, with the aim to have qualitative education. The field of agriculture, according to program of LDK, will give its valuable contribution by developing in to 'European villages'. The state, in the case of agriculture, plans to support farmers with affordable loans, but fails in telling the source of this money. Furthermore, with regard to electricity, except the promise for improvement no way out of present deadlock was presented in the pre-electoral program. Finally, the pre-electoral program of LDK can be evaluated as a conglomerate of priorities and many times reduplications were noticed.

The pre-electoral program of LDK can be evaluated as a conglomerate of priorities and many times reduplications were noticed.

1.3. Alliance New Kosova - AKR

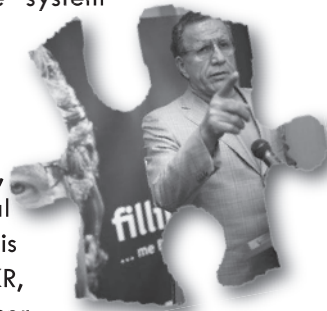
AKR as a newly established party, run for the first time in elections of 2007. It paid a great attention to dissemination of propagandistic materials in this case of pre-electoral programs as well. In its more than 33 page pre-electoral program, starting from the very first paragraph it can be easily noticed its orientation toward economic issues as a top priority. AKR unlike other parties have divided its pre-electoral program in to four departments that would be in charge of implementing it: Department of Economy, Department of Education, Department of Foreign Affairs and Department of Labor and Public Services. Each of this departments include subdivisions with the aim to solve problems and issues of given topic.

Despite good explanations this program looks hard to be implemented in short term.

In the first part, poverty and economical backwardness is estimate to be the main problem that was blocking Kosovo. AKR saw insincerity, ignorance, nonprofessionals, lack of transparency, misuse of resource, corruption and irresponsibility as first targets that need to be fought. Aiming to reduce the level of economic backwardness, it was planned to implement its program with sincere work and careful fiscal policies. In first chapter, AKR explained to the details what they were targeting with careful fiscal policies, including issues such as lowering VAT threshold from 50000 to 30000 € per anum, to suspend taxes for machinery that it used to produce, to set a financial police service to discipline businesses and other measures, aiming to reduce level of unemployment and to stimulate production. Infrastructure was another target of AKR, beside existing road infrastructure, it was planned to construct new highways as: the road Gjakova with Shkodra was evaluated to be of a crucial importance for economy and trade in western part of Kosova and Kosovawide. On the other hand energetic infrastructure was considered to need immediate intervention and decentralization of tasks.

Similar to other political parties AKR sees a potential for development by investing in qualitative education. Designing modern curricula, equipping with labs, giving more autonomy of educative institutions, and complete reform of education system. Having in mind that education institutions of Kosova are already in process of reforms another radical planned reform (as the system 6+4+2+1) could strangulate completely the system.

As for the foreign policies, AKR, planes to focus its powers in creating the image of Kosova as a country that promotes peace, security, stable democracy and regional development. An interesting detail was that this party considers that Kosova, governed by AKR, will be able to be integrated in EU as a partner

and not as a beggar. A sub-chapter is designated to integrations of Kosovo in EU that sees the regional integration as a way to EU integrations via Stabilization and Association Agreement.

Department of Labor and Public Services had to deal with employment and to create the legislative infrastructure needed. In the last chapter was stated that it exists the need for care for retired persons as well as the need for redesigning the pension system, and a stronger healthcare system. It is the only political party that planned to create a new health system based in the parallel of public and private healthcare. Despite good explanations this program looks hard to be implemented in short term.

1.4. Democratic League of Dardania – LDD

LDD similarly to LDK, starts the pre-electoral program with the paragraph stating loyalty to the ideas forged by president Rugova. Indeed, this program is a joint program of LDD and Albanian Demo-Christian Party of Kosova (PSHDK) as a coalition partner in pre-election period. The program of this party contains bullet-points of their program that are kept clear, short and easy to follow but that are too superficial.

The pre-electoral coalition program is divided in to nine chapters: Central and local government, Division of powers, Rule of law, Economic development, Trade-tourism and infrastructure, Education and science, Health, Euro-Atlantic integrations, Security,

Pre-electoral program of LDD managed to mention most of concerns of Kosovars but failed to give solutions to most of them.

Environment and Planning, and Culture, Youth and Sports. This wide range of fields covered in only ten pages gives the best picture how superficiality these problems were discussed.

With regard to first and second point of pre-electoral program, Central and Local Government and Division of Powers, LDD supports the idea for equal development of all municipalities and supports some kind of division-delegation of powers to local institutions. The central level of governance is to be kept strictly divided in three main branches: legislative, judiciary and executive. Considering rule of law, LDD, promises measures to be taken in order to create equal opportunities for all citizens without any distinction. Same as making sure that the all citizens are equal in front of the law, to make state institutions more credible in the eyes of citizens, and empowering state institutions.

The chapter on economy is the longest and gives more details on how this party expects to develop and improve performance of economy. By creating legal frame, favorable for businesses, this party tends to attract investments and by this operation to reduce unemployment. While opening new jobs LDD thinks that it should be

1. PRE-ELECTORAL PROGRAMS

PRE-ELECTORAL PROGRAMS

kept in mind gender balance, sometimes also empowering of women. The economy in local dimension was planned to be developed based on European Charter for Local Governance, therefore a piece of job was to be left to local institutions. There is little more beside listing of issues that this party supports, especially in the part on economy, so it seems more like a 'list of wishes' than any kind of program that answers this issues.

The way education was planned to be developed by LDD initially was by designing a modern legal frame and later by establishing different foundations that would support students and post graduate researchers. Actual state of health care in Kosovo seems to worry LDD, that resulted in designing a new strategy to develop institutions that deal with this issue and it planned to improve working conditions of existing and building new hospitals.

To wrap it up, pre-electoral program of LDD managed to mention most of concerns of Kosovars but failed to give solutions to most of them.

1.5. Alliance for Future of Kosova - AAK

AAK is the party that led the government in last legislature and on contrary to LDD short program has a quantitative, with more than 60 pages, pre-electoral program. AAK explained in details the plans for Kosovo and it was divided in four parts: a) state-building, order and law, b) sustainable development for all, c) educated society, healthy and competitive, and d) infrastructure, agriculture and protection of environment. Each of the above mentioned fields are subdivided in to detailed activities and concerns.

Same as most of other pre-electoral party programs, with exception of program of AKR, the first priority is given to state-building. In the same group are included: the justice, system of security, Euro-Atlantic integrations and foreign policy. AAK has a detailed list of institutions needed to work on and what exactly needs to be done, such as: reforming of judiciary system, networking of courts, better legal infrastructure, ensuring scholarships for students that are interested to study in the fields that Kosovar institutions lack the expertise (toxicology, forensics etc), and similar. With regard to European integrations, a

roadmap was designed that was planned as a follow up plan to what was done up to date, especially on Plan of Partnership for Peace, and Agreement for Stabilization and Association.

In the part for sustainable economic development, AAK predicts the possibility for economic development to be reached by economy based on private sector. AAK supports strongly the privatization of public companies and reducing of taxes to stimulate economic revival of Kosovo. AAK in its plan for an educated society had a program that was planned to deal directly with education, healthcare, youth, position of women in society and by supporting the categories of citizens

AAK has one of the most detailed pre-electoral programs that at the same time were easily accessible and it is one of the most comprehensive, including implemented projects as well as the ones to be implemented.

emerged from the war of KLA. AAK is one of few parties that designated a specific subchapter in the pre-electoral program to Albanian Diaspora by promising to keep them organized in strong lobbies in Americas and Europe and by opening additional courses in Albanian language in order to keep them linked to fatherland.

AAK has presented a list of accomplished promises from previous pre-electoral campaign in order to support the actual program as realistic and possible to implement. Same as LDK and LDD, AAK links its success with the leader that that time was in Hague tribunal that is stated in the cover-page or program. Nevertheless numerous reports that Kosovo has the highest level of unemployment in Europe, AAK lists reducing of unemployment by eight percent as success, same as the social assistance scheme for 40.000 families of Kosovo.

The pre-electoral program of AAK mentions nowhere the failure of government to fight crime, especially the issue of corruption where Kosovo as a country is ranked as one of most corrupted in region, than problems with electricity (and again illogically energy policies and legal frames dealing with energy are listed as a success). To wrap it up, AAK has one of the most detailed pre-electoral programs that at the same time were easily accessible and it is one of the most comprehensive, including implemented projects as well as the ones to be implemented.

1. PRE-ELECTORAL PROGRAMS

PROGRAMS
PRE-ELECTORAL

In a research conducted by KDI in December 2007 and January 2008, citizens have six fields, out of 12, that were more important to them. 54% of respondents picked the field of Fighting Crime and Corruption with as their highest concern, followed by Employment 42%, than Infrastructure development 32.5%, Accession in European Union was selected from 24.4% of respondents than Healthcare from 22%, and Education from 18.6% of respondents. Subsequent to fields citizens/respondents decided to be of priority, pre-electoral party programs will be compared.

2.1. Fighting Crime and Corruption

Kosova by many international organizations and think tanks is linked in very high positions as one of most corrupted countries in region, a country with a high level of ordinary crime and organized crime. Respondents of the survey had listed fighting crime and corruption as the most important field where government should deal with. Parallel to this, political party pre-electoral programs will be inspected if they have covered this topic. PDK included fight against crime and corruption in the chapter designated to governance. It is the last in the lists but the importance of this problematic is noticed. Due to the short material made public by PDK promises

Due to the short material made public by PDK promises to fight corruption and malpractices of governance are mentioned but no clear way out was designed.

to fight corruption and malpractices of governance are mentioned but no clear way out was designed.

LDK in pre-electoral program perceived organized crime as a direct obstacle to development of Kosova. Fighting crime would be one of main duties of all state institutions starting from police and intelligence services of Kosova and also by cooperating with international agencies that fight organized crime. LDK seems to be aware of problem and mentions all over program the importance of fighting crime and reducing corruption. It was said that corruption and crime was going to be fought by increasing the punishments, and also by better cooperation of institutions of police, judges and investigators.

AKR in pre-electoral program, focused mainly on economy, mentions the importance of fight against crime and

corruption as obstacles to economic development but the only measure mentioned to fight this problem is by increasing state functionalism and the awareness of citizens.

LDD mentions corruption just twice and crime only once in its pre-electoral program, and that in total occupies less than 5% of the program. LDD have seen strengthening of state apparatus as the only way to have a successful fight against crime and corruption. Similarly to LDD, AAK does not have any chapter or subchapter that would deal with fight against crime and corruption but it has noticed the problems these phenomena cause and the only way out was said to be: better cooperation within state institutions. Finally AAK considers as success the establishment of special prosecuting office to deal with issues such as organized crime, trafficking of human being and similar.

2.2. Employment

After the crime and corruption, employment seems to concern citizen of Kosovo at the highest levels. Universally, all political parties had a separate chapter or subchapter on how to increase employment. Some of parties developed the entire program on improvement of economic performance of Kosova and on creating new jobs. We have attempted to calculate a percentage of space given to this issue by political parties was calculated. Almost half of citizens see employment as a field where parties should be focused powerfully.

Employment takes around 7.14% of PDK's pre-electoral program. This party has planed to make Kosova a 'silicon valley' by educating youth and making them salable for job market. Due to the lack of length of program, it was covered extremely superficially without any argument on how unemployment can be reduced.

LDK, on the other hand, covers better the issue of unemployment but as a share to the total of pre-electoral program is only around 4,55% . The employment could be higher if LDK would implement its program that it was said to aim reducing structural unemployment on long run. LDK was ready to negotiate with western countries to ensure seasonal employment and to support businesses that want to open new jobs. LDK paid a great attention to the equal rights to be employed in government

2. CITIZEN'S EXPECTATIONS

institutions no-matter gender and nationality.

Around 37% of AKR's pre-electoral program dealt with economic development and employment but only 5% was directly about employment. This party intended to create a great number of jobs but this was not sufficiently supported by explanations how this can function in reality. According to this pre-electoral program, the education system should be focused on educating and preparing youth for job market.

LDD finds the way out of poverty only by increasing employment. This could have been realized, according to the program of LDD, by integration of people in development and by giving equal opportunities to men and women. Employment occupies only 5.5% of program that LDD presented to its voters.

AAK discusses the employment in most of pre-electoral program but specifically only in only 4%. AAK promised to increase employment by pro-employment policies that would keep the flexibility of job market. The unemployment, according to AAK, can be reduced by creating legal bases for stimulation of employment, professional qualification of interested people, and by crating conditions for family businesses (mainly in agricultural sites).

2.3. Infrastructure development

Kosova, nine years since the war was ended, still faces problems in infrastructure. The obstacles that Kosovar citizen has to trespass every day were transferred in the results of our research, where around 32.5% of respondents picked the field of infrastructure as one the fields where governing institutions needs to be focused strongly. Having in mind these problems and thinking about citizens' expectations, many of political parties presented ambitious projects to build road infrastructure and other elements of it.

PDK made a separate project on infrastructure, that expressed its determination to improve the condition of road infrastructure as well as the infrastructure for transmission of electric power. At least three road infrastructure projects of national interest were planned by PDK, with around 300 km of highways. Despite road infrastructure, PDK planed to develop energetic infrastructure aiming at making present energetic situation in

Kosova more stable.

LDK had as a priority to improve infrastructure, mainly road infrastructure and it had already designed a list of roads with priority. Developing road infrastructure, energy and water pipelines in rural areas and urban areas were also listed as main concerns. LDK promised improvement of telecommunication infrastructure, information technology and liberalization of market for these services, so it covered most of issues that rise from this field.

AKR, in its pre-electoral program exposed infrastructure as a concern of that party and planned to improve road infrastructure aiming in connecting rural and urban areas as well as constructing roads of national importance. Beside road infrastructure AKR had the plan to construct and develop railway system (by electrifying it as well) and air transport. This was assessed from AKR to be possible if regulated by establishing an agency for communication safety.

LDD includes the problem of infrastructure as one of components of their program. This party listed as priority developing and modernizing infrastructure: roads and railway. It was considered as an investment in economic development if improving infrastructure. Anyway, it was strange to notice that exists only a paragraph on infrastructure in the pre-electoral program of LDD. On the other hand AAK has an entire chapter on infrastructure. AAK has the most inclusive list and answer to infrastructural problems that is not limited only to transportation but also to energy, mines, environment, central heating, telecommunication etc. In this way AAK seems to have gained detailed information about needs for improvement as it was leader of governing coalition for three years.

2.4. Accession in European Union

Kosovo society found accession to EU as an issue of high priority. Every party has a part of program that deals with EU integration. Strange enough, PDK, the party that is governing Kosovo in present, has just a line with regard to EU integration while other par-

All parties see Kosovo in Europe but their pre-electoral programs do not have always the clear road which Kosovo should follow to get there (with exception of AAK that has some clear milestones).

2. CITIZEN'S EXPECTATIONS

ties have entire chapters.

While PDK is designated to create a healthy economy and employment in order to merit the integration in EU. LDK as a main goal of foreign policies has the work to get accession in European Union. This party planned to advance from the Trucking Mechanism of Stabilization and Association and to start negotiation for signing Agreement for Stabilization and Association. LDK is ready to work in adopting laws and to make aware ministries to approximate legal framework with EU standards of Acquis Communautaire in order to facilitate possible accession.

AKR in the other side stated that they will design foreign policy to meet common objectives of common European foreign and security policies for peace and stability in the region. On the way to integration AKR promised to meet Copenhagen Criteria. This party supports the idea of regional cooperation with neighboring countries as a road toward EU integrations having final aim to get the status of a member in EU.

LDD aimed, initially, to complete negotiations for Stabilization and Association Agreement, and in medium term to get the status of candidate country to get accession. On the other hand AAK considers that Kosova already experienced an dynamic start toward EU integrations under the leadership of that party. By the year 2009, AAK planned to sign the Agreement for Stabilization and Association with EU. AAK made a seven points to do list for integration and accession in EU, which encompasses steps toward accession.

To sum it up, all parties see Kosova in Europe but their pre-electoral programs do not have always the clear road Kosova should follow to get there (with exception of AAK that has some clear milestones). Kosovo is being governed by PDK while this political party did not present any plan to the electorate during electoral campaign on how the party plans to integrate the country to EU.

2.5. Health care

Health care as prevention, treatment, and management of illness and the preservation of mental and physical well being through the services offered by medical and nursing professionals, is ranked as fifth in the hierarchy

of importance for citizens. In the pre-electoral program of PDK this field is ranked as 4th, for LDK as 9th, AKR as 4th, LDD as 6th and for AAK is ranked as 5th in the ladder of priorities. This can be considered, somehow, with regard to this field political parties have approximated their priorities with the needs of citizens (expressed in KDI's research).

PDK in the pre-electoral program admits Kosova not to have a functional healthcare system therefore emergent measures should be taken. They stated that nursery staff should be equipped with means to save lives, reduce the level of postnatal deaths, and to make affordable health services for retired and poor people.

LDK has a complete chapter on health care that defines the problems in healthcare. Problems are lack of sanitary material and professional preparedness. Program on healthcare takes around 10% of entire program and is very detailed. In the following chapter we will analyze to what level the program of LDK is integrated in government program.

AKR, also, includes healthcare as part of department of Public Services and gives it around 10% of space in the pre-electoral program. AKR guaranteed special care to the health of newly born babies and new mothers. This party had planned a detailed reorganization of health system in Kosova but this program was not supported with lines of budgeting and explanation of where is supposed to get the financial support for this restructuring of system as a whole.

LDD has a separate chapter on healthcare in its pre-electoral program that is divided in to six main points. Similar to other parties the actual state of hospitals is said not to be satisfactory therefore it was stated a need for reforms. Alike to AKR, special care is promised to the weaker strata of society such as children, elderly people, orphans, war veterans and invalid. LDD promises stable funding of healthcare but it fails to support this by possible sources of funding.

AAK, speaks from the position of former governing party and praises the legal frame for healthcare that is said to meet the standards of EU, but it was later fol-

The field of health care was also a concern of political parties that sometimes was ranked higher than ranked by citizens. Nevertheless, the state in which healthcare is nowadays questions directly the seriousness of pre-electoral programs or shows that existing programs are hardly implementable.

2. CITIZEN'S EXPECTATIONS

EXPECTATIONS
CITIZEN'S

2. CITIZEN'S EXPECTATIONS

lowed with a list of the problems the healthcare system faces. AAK states strongly the need for obligatory health insurance, and private sector, in order to make healthcare services affordable for citizens.

To complete, the field of health care was also a concern of political parties that sometimes was ranked higher than ranked by citizens. Nevertheless, the state in which healthcare is nowadays questions directly the seriousness of pre-electoral programs or shows that existing programs are hardly implementable.

2.6. Education

Education has been listed as a field of priority from 18,6% of our respondents. Equally, all political parties of Kosovo have some kind of pre-electoral program listing education as one of top priorities to intervene in case of winning elections. Even though our respondents listed education

The present situation of education system dissatisfies all political parties and all of them have listed this field with high priority: some see it as a mean to raise the quality of life while the other as a tool that will help reducing unemployment.

as 6th in the list of priorities AKR lists if in the second place, PDK and AAK in the third, LDK as fourth, while LDD as fifth. All political parties state the need for reforms in education, while some parties go to those measures to make radical changes that go toward changing the whole system by promising new more functional systems.

PDK and LDK saw education as a mean to empower youth and to make them attractive for internal and foreign job market. LDK promised that nothing will be done without the approval of youth, while PDK wants to make obligatory both primary and secondary schooling. PDK and LDK promise equipping schools with modern technology, mainly computer labs.

AKR has a detailed program for education that the part directly for education occupies around 15% of the whole. AKR seems to have a good picture of present situation and a clear picture of what it is needed to be done. Some of issues they focus are more the orientation of secondary education to equip youth with knowledge that is attractive to world companies and by strengthen-

ing other levels of education. It is the only political party that plans to link directly economic and business sector to the sector of education. The most problematic part in the project seems to be the complete reorganization of primary and secondary education that needs time and expenditures are expected to be very high.

LDD and AAK had a similar point of view on education where both parties promise increasing budget for education, improve legal and material infrastructure of educative system. LDD supported the idea of financing scientific projects while AAK noticed the need for better management of the system as a whole. AAK promised that they will try to find additional and alternative financial sources, beside the ones from the Budget of Kosova.

To conclude, the present situation of education system dissatisfies all political parties and all of them have listed this field with high priority: some see it as a mean to raise the quality of life while the other as a tool that will help reducing unemployment.

2. CITIZEN'S EXPECTATIONS

EXPECTATIONS
CITIZEN'S

3. GOVERNMENT PROGRAM VERSUS CITIZEN'S EXPECTATIONS AND PRE-ELECTORAL PARTY PROGRAMS

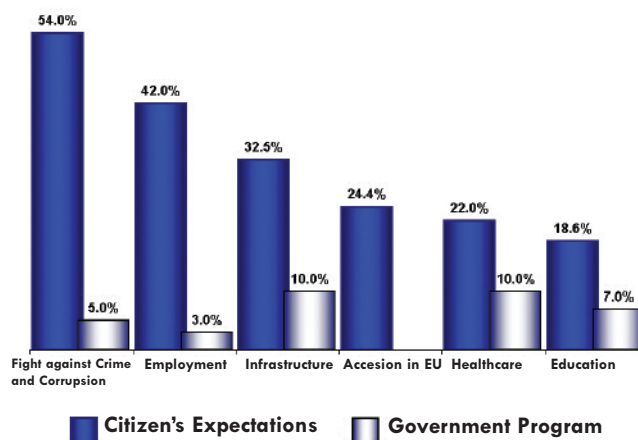
3.1 Government Program versus Citizen's Expectations

This chapter tries to make a short comparison of the program presented by Kosovar government, with the findings from KDI survey and a comparison of the level party program had influenced government program. We will be focused in the six top rated fields as listed by respondents. The program of the coalition government of PDK and LDK, logically, should reflect the programs of PDK and LDK but it is not easy to notice the substantial presence of pre-electoral programs in the program of government.

Government program is designed as a four pillar program: economical development, implementation of the status, good governance, and reduction of poverty and social stability. The priorities of our respondents seem to have been spread in different pillars same as the pre-electoral priorities of governing parties seem to have changed ranking. Going in to details of governments' program we will find citizens priorities that are mostly presented in first pillar such as fight against corruption and employment, infrastructure and education; while fighting crime and corruption is ranked in the pillar of good governance; EU accession in the second pillar, healthcare in the fourth pillar.

Fighting Crime and corruption attracts the interest of 54% of respondents while less than 5% of government's attention is paid to this wasting phenomenon. Good news is that government plans to designing the strategy against corruption and all forms of organized crime as well as improving legal frame on this issue.

The concern of respondents for high level of unemployment with 42% have found answer in less than 3% of program and that

by promising to improve low level of employment by economic growth, and in mining and agriculture sectors. Infrastructure attracted the interest of 32% of respondents while takes only around 10% of government program. Infrastructure, being legal or material, was planned to be improved. In the pillar on economic development it is designed a detailed plan for improving road, railway, airway and legal frame in order to guarantee economic and human development. The plan toward integration to EU has parts in all pillars as it encompasses approximation of laws to European Union standards as well as foreign policies.

Government program gives the impression to be a composition of both party programs, PDK and LDK, but it is difficult to draw any direct ties to any of them.

Healthcare evaluated as a crucial matter by 22% of respondent's, was answered by 10% of content in government program. On the other hand, education assessed to be important for 18% of respondents is part of government program with around 7% of content. To conclude it looks that government included all fields of interest for citizens in their program but it is left for the coming paper to analyze how much this program was implemented. Government program gives the impression to be a composition of both party programs, PDK and LDK, but it is difficult to draw any direct ties to any of them. What caused great difficulties in assessing the level of implementation, in this paper as well as in the coming on, is the fact that there is no time limit to implement any part of this program.

3.2 Government Program versus pre-electoral party program

This subchapter will try to do a short comparison of government program versus party program based in the six fields with the highest priority for citizens. The program of governmental coalition PDK-LDK should have reflected to a higher extent pre-electoral programs of PDK and LDK, depending who is directing respective ministry.

With regard to fighting crime and corruption that is mainly competence of Ministry of Interior Affairs, lead by PDK, and of Ministry of Justice, lead by LDK, and having in mind that PDK has no defined chapter in the pre-electoral program dealing with this issue it is difficult to make any comparison. On the other hand, with regard to the tasks of Ministry of Justice there are only two sentences in a 28 pages program, so it is obvious that only generalization are expressed (same as in pre-electoral program of LDK) as better working conditions to be created for institutions dealing with justice and that the institutions that should implement court decisions will be strengthened.

3. GOVERNMENT PROGRAM VERSUS CITIZEN'S EXPECTATIONS AND PRE-ELECTORAL PARTY PROGRAMS

GOVERNMENT

3. GOVERNMENT PROGRAM VERSUS CITIZEN'S EXPECTATIONS AND PRE-ELECTORAL PARTY PROGRAMS

UNTHER A Q

Government cabinet Thaçi, in its program that covers economy and the reduction of unemployment seems to initially leave aside implementation of promised changes on reduction of taxes. This was planned to be done in order to create a more favorable environment for businesses and to attract foreign investors. Surprisingly, the part regarding the job of Ministry of Labor and Social Welfare in the government program is minor and does not contain the promise of PDK for 100% increase of pension allowances. Finally nowhere in the program are given any time frames and any measurable parameters with regard to the planned figures and percentages to reduce enormous unemployment, being evaluated in this program to be 30-40%. The part of program that fits best to party program is the part on infrastructure. Being primarily competence of Ministry of Transport and Tele-Communications, led by PDK, it can be noticed that that main bullet points in pre-electoral program are developed further in to details that sufficiently cover promises for better infrastructure. While

The Government Program has 'forgotten' some of the promises and it does not equally represent programs of both coalition partners.

as for accession to EU, where it is needed effort from all ministries rather than one sole, it needs the efforts of the government as whole, seems that promises for a fast accession are left only in paper. Accession to EU in government program is mentioned only as a goal without any time limit or any roadmap that can be followed.

With regard to education, competence of PDK, and healthcare, competence of LDK, it seems that pre-electoral programs are included to some extent. What is interesting is the fact that pre-electoral programs of both parties are combined but they are still short of time limits and clear explanations. In this program continues the idea of computerizing education system (but now reduced to secondary and higher education) but the idea of 'silicon valley' seems to have been dropped. With regard to priorities of healthcare, the list of priorities of the Ministry of Health fits more the pre-electoral program of PDK than to the pre-electoral program of LDK.

Finally, it may be said that the Government Program has 'forgotten' some of the promises and it does not equally represent programs of both coalition partners.

Conclusion

To conclude, based on what was discussed above, it results that pre-electoral political parties are:

- Either too superficial or too long but without substance, meaning that they are aware of existence of problems but lacks the knowledge that causes problems,
- Lists of problems but do not give solutions, showing that that it lacks party visions to find a way out,

- Look like lists not as programs, that it is linked to the above bullet point expressing lack of supporting vision an ideology,
- In non of the pre-electoral programs exists any mechanism that will take into consideration feedbacks from citizens,
- Access to actual program of political parties is difficult (case of PDK that have never distributed any document other than a summary of bullet-points of program)

With regard to program of government versus citizens' priorities, it can be concluded:

- Enumerates problems but it lacks any time lines and there are no tracking mechanisms of the performance of government,
- Actual coalition program is not: party program 1+ party program 2= coalition program, but most of it reflects only program of one partner, PDK, and even the fields directed by LDK are dominated by the vision of PDK,
- Government program does not meet expectations of citizens with regard to ranking of important issues for citizens expressed in the previous research done by KDI,

To conclude, the Government Program, citizen's expectations and pre-electoral party programs meet in some points but not in a sufficient level and solutions to the majority of issues lack. While the main deficit in all the programs is the lack of time limits that would help in assessing the efficiency of political parties or of Government.

Bibliography

Me Ramushin Kryeministër do ta bëjmë - AAK, Programi Zgjedhor 2007. (With Ramushi Prime minister will make it, AAK, Elections Program 2007). Pristina, 2007.

Program i LDD-së për Shtetin e Pavarur të Kosovës- Pavarësi, Paqe, Prosperitet. (LDD Program for the independent state of Kosova – Independence, Peace, Prosperity). Pristina, 2007.

Program Zgjedhor 2007- Aleanca Kosova e Re. (2007 Elections Program – New Kosovo Alliance). Pristina, 2007.

Programi për Zgjedhjet Nacionale 2007 – LDK. (2007 National Elections Program – LDK). Pristina, 2007.

Programi Zgjedhor 2007 – PDK. (2007 Elections Program – PDK), (<http://www.krenohu.com>, www.pdk-ks.org)

Communication and citizens involvement in program policies, KDI, Pristina, 2008

3. GOVERNMENT PROGRAM VERSUS CITIZEN'S EXPECTATIONS AND PRE-ELECTORAL PARTY PROGRAMS

GOVERNMENT

National Endowment
for Democracy

Supported by:

B | T | D
**The Balkan Trust for
Democracy**